„Radomer-Kielcer Leben" 44 [384) „Należytość pocztowę uiszczono ryczałtem" VIII-טער יאהרגאנג פרייז 2 גראשען

ראדאמער-קעלצער לעבען

היינט 10 זייטן.

Radom, dnia 13 LIST. 1931 r.

ראדאם, פרייטאג ב כסלו תרצ"ב

Redakcja i Administracja
Radom, Szwarlikowska 20

Oddział w Kielcach.

אנאנסען - פרייזן:
אין מילימעטער שורה: פארן טעקסט 40 גר.
" " " אין " 60 "
" " " נאכ'ן " 25 "
די 1-טע און לעצטע זייט אנטהאלטען
8 שפאלטען
אין טעקסט 4 "

Dr. S. HERTZ

אקושעריע און פרויען-קראנקהייטען
האט זיך איבערגעציגען
אויף לובלינער 34 — (פראנט, I שטאק.)

אונזער פעראוואלטונגס מיטגליעד ה' יעקב באקמאן דריקען מיר
אויס מיטגעפיהל צוליעבן טויט פון זיין ז.

פאטער ע"ה

המקום ינחמך בתוך שארי אבלי ציון וירושלים
ראט און פערוואלטונג פון סוחרים-פעראיין
אין ראדאם.

B. P.

Po nieodżałowanym przyjacielu

Aleksandrze Maliniaku

pozostają w głębokim żalu
A. Zylbersztajnówna, B. Herszmanówna
Kielce A. Goldblumówna.

Dyrektorowi naszemu
p. Ch. M. Kozłowskiemu
z powodu przedwczesnej śmierci
córeczki jego

BALCI

głębokie współczucie wyraża
personel *B-ka Pożyczkowego*
w Kielcach.

בשברון לב ובעצבון ריח הננו משתתפים בצערו
של חברנו אברהם בלושטין למות עליו

אמו נ. ע.

בעבודתו הציונית ינחם!
ההנהגה-המקומית וחברי
„מסדה" בקילצה.

אברהם בלושטין!
משתתף אני בצערך הגדול
קילצה ל. ראדאל.

Złoty medal na wystawie w Katowicach 1627r.
General. przedstawicielstwo na okręg kielecko-radomski
DOM KOMISOWY **M. CUKIERMAN** KIELCE
ul. Sienkiewicza 29, Telefon 455.

Biuro Próśb,
Odwołań i windykacji p. f. „REKORD"
RADOM, ul. Rwańska Nr. 21 I p.
załatwia następujące sprawy:
Podania, skargi i opozycje do sądów, do władz administracyjnych, wojskowych i do wszystkich urzędów państwowych i komunalnych.
Odwołania do urzędów i izb skarbowych, wszelkiego rodzaju umowy i kontrakty, patenty, jak również sprawy paszportowe;
Windykację należności otwartych i za protestowanych weksle zarówno miejscowe, jak i z całej Polski.
Korespondencję handlową w języku polskim i w obcych językach.
Zakłada buchalterję i sporządza bilaanse.
Przepisuje na maszynach wszelkie dokumenty.

דאס רעגולירען די ווירטשאפט פון די יוד. קהלות*)

אין נומ. 89 פון „דזיעננִיק-אוסטאווי" איז פערעפענטליכט געווארען די פעראָרדנונג פון מיניסטער פאר רעליגיעס און בילדונג וועגען דער פינאנסיעלער ווירטשאפט פון די יודישע קהלות.

עס איז ענדליך געמאכט געווארען א געוויסער שריט אויפ'ן וועג פון איינאָרדנען די פינאנסיעלע ווירטשאפט פון די קהלות, און עס זענען ענדליך פעסטגעשטעלט געווארען די רעכט פון די סטאט-צאהלער.

ביז איצט איז דער יודישער בירגער געווען אנגעוויזען אויפ'ן חסד, אדער אום-חסד פון די קהלה-פיהרער. אין ווארשע, לאדז און אנדערע גרעסערע שטעדט, האט זיך אפשר דאס ניט געלאזט אזוי שטארק פיהלען, דערפאר אין די קליינע שטעדטלעך, אין די פערשידענע פערווארפענע ווינקעלעך אין לאנד, איז דער „דאזאר" געווען דער פאקטישער הערשער איבער'ן לעבען און טויט פון זייערע „געגאסען".

מיט דער הילף פון א צו-הויכען סטאט, האט דער דאזאר געקענט — אין פערלויף פון איניגע יאהר — דערפיהרען צו א פולשטענדיגען רואין זיינע קאנקורענטען, אדער כתם-געגנער. צו בעקלאגען זיך אויף דעם איז ניט געווען מעגליך, ווייל די אויפזיכט'ס-מאכט האט ניט געהאט קיין שום קריטעריום לויט וועלכען זי וואלט געקענט פעסטשטעלען צי דער גמינע-שטייער איז א צו-הויכער אדער ניט. דאס אויסמעסטען דעם סטאט איז געווען אפהענגיג נאר פון ווילען פון דער גמינע. די גמינע האט פעסטגעשטעלט איהר בודזשעט און בכדי איהם צו דעקען האט זי ארויפגעלעגט אויף די סטאט-צאהלער א שטייער לויט איהר איינזעהן.

די נייע פעראָרדנונג זעהט פאר א געזעצליכען גרונט אויסצומעסטען דעם גמינע-שטייער, וועלכער דארף אנטשפרעכען — אין א געוויסער פערהעלטניש — די מלוכה-שטייערן, ווי: אבראטאווע. (פאטענט) דאכאדאווע און פון אומבעוועגליכע גיטער, זי שטעלט אויך פעסט, דעם מאקסימום ווי דעם מיגימום פון גמינע-שטייער. אין צוזאמענהאנג מיט דעם פיהרט איין די נייע פעראָרדנונג א געוויסע דעמאקראטיזאציע. זי פיהרט איין א געזעצליכע פליכט פון צאהלען גמינע-שטייער פאר אלע קהלה-מיטגליעדער, אויסער די יעניגע, וועלכע לעבען פון שטיצע, רבנים און זייערע געהילפען, וועלכע זענען בעפרייט פון צאהלען גמינע-שטייער, און עס ווערען בעזייטיגט יענע פאלען — וועלכע זענען געווען זעהר אפט — ווען גוטע-פריינד, אדער קרובים פון די קהלה-פיהרער זענען אינגאנצען בעפרייט געווארען פון צאהלען סטאט.

פאר א גרויסען פלוס דארף בעטראכט ווערען דאס רעגולירען דעם ענין, אין וועלכער קהלה דארף צאהלען דעם סטאט די יעניגע פערזאן, וועלכע וואוינענדיג אין איין קהלה, בעציהט זי מיטלען פאר איהר אויסהאלטונג פון אנ'אנדערע קהלה. ביז איצט איז אזא איינער אויסגענוצט געווארען דורך אלע קהלות, פון וועלכע יעדע האט איהם טראקטירט ווי זיין גאנץ אייגענטום און אלע זיינע איינקונפטען וואלטען זיך געפונען אין איהר קהלה. איצט וועט זיך יעדע קהלה מוזען בעגרעניצען נאר מיט די רעכטליכע שטייער-פאדערונגען, וועלכע עס פערפליכטעט דעם שטייער-צאהלער אין דעם קרייז.

עס דארף מיט צופרידענהייט אונטערגעשטראכען ווערען דאס די נייע פעראָרדנונג רעגולירט דעם אנגעוועהטאגדיגען ענין פון אפצאהלען פאר קרקעות און מצבות-שטעלען. איצט וועט ענדליך געמאכט ווערען א סוף צו דער געוואלדיגער אויסנוצונג, וועלכע האט געהערשט אין א סך קהלות בנוגע דעם ענין פאר קרקעות, און האבען גורם געווען אין פיעל קהלות גרויסע סקאנדאלען.

עס איז מעגליך, דאס ביי א גענויער אנאליזע וועלען זיך אין דער נייער קהלה-פעראָרדנונג געפונען פערשידענע ניט פינקטליכקייטען, אבער אין אלגעמיין שטעלט מיט זיך פאר די נייע פעראָרדנונג א זעהר וויכטיגען שריט פאראויס אין ענין ארגאניזאציע פון די יודישע קהלות אין פוילען, וועלכע דארף פערשריבען ווערען אויף דער קרעדיט-זייט פון דער רעגירונג, נאך איהר ניט-געלונגענעם דעביוט מיט'ן בעוואוסטען „פאראגראף 20".

א. הארטגלאס.

*) די מיינונג פון ה' הארטגלאס האט ארויסגערופען א חלוקי-דעות. טייל זענען מיט איהם מסכים און טייל ווענדען אב זייערע אויספיהרונגען. מיר וועלען די דיסקוסיע און די מיינונג'ס-פערשידענהייט ארום פאר און געגען געבען אין די ווייטערדיגע נומערן. רעד.

Gabinet kosmetyczny
F. GOLSZTAJNÓWNY
został otwarty
Wszelkie zabiegi
wchodzące w zakres racjonalnej kosmetyki.
PIŁSUDSKIEGO 13 m. 6.

אכטונג!!!
די נייעסטע — פאסאנען מעבעל פון פאלגענדע מאטעריאלען:
וונגערסקע יעשאן, זלאטא בוזאזע, פיראמידען, זשעברא, מאכאן און יעשאן.
——— אויף גוטע בעדינגונגען. ———
דאס אלעס ווערט אויסגעפערטיגט ביי דער פירמע קליין, זשעראמסקי 26

כ'דאנק אייך ה' מיניסטער!

(דערצעהלט פון א יוד וואס איז „בעגליקט" געווארען)

די טעג פאלט צו מיר אריין מיין שכן ר' לייזער. דער פנים לייכט און די אויגעלעך פינקלען. דאס בערדעלע טאנצט איהם אונטער פון פרייד.

דערזעה איך ר' לייזער'ן אין אזא געהויבענער שטימונג, פערשטעה איך, אז עס האט מסתמא עפעס פאסירט.

— גוט מארגען, ר' לייזער, וואס גייעס, ר' לייזער? — וויל איך כאפען די פיש פאר דער נעץ.

— א קליינע נייעס? — הויבט אן ר' לייזער'ל, אזא ישועה, אזא אויפריכטעניש, הונדערט און צוואנציג יאהר זאל ער לעבען. משיח'ן זאל ער אנטקעגענגעהן.

– וועמען בענטשט איהר עס אזוי, ר' לייזער? — בין איך געווארען נייגעריג, איף וועמען איז עס געקומען אזא ישועה?

— איהר מאכט זיך גע'פנר'ט, צי זענט איהר אזא לעקיש — שטעלט ר' לייזער אויף מיר אויס זיינע פינקעלדיגע אויגעלעך — וואס איהר ווייסט טאקע גארנישט פון דער ישועה? איהר לייענט גארנישט קיין צייטונג? אט נאט לייענט – רוקט ער מיר אונטער א צייטונג — איהר זעהט וואס דא שטעהט? „דער מיניסטערען-ראט האט בעשלאסען אנצונעמען פערעלטערטע שטייערן אין נאטור". נו, — האט ר' לייזער א שטראלענדער פון פרייד מיך אנגעכאפט פאר די לאצען — איצט ווייסט איהר שוין וועמען איך בענטש אזוי, וועמען איך ווינש לאנג לעבען, אז ער זאל משיח'ן אנטקעגענגעהן? — דעם מיניסטער.

—איך הויב נישט אן צו פערשטעהן — זאג איך צו ר' לייזערלען. וואסערע בעגליקעניש איז עס אויף אייך, אז מ'וועט קאנען בעצאהלען שטייערען אין נאטור? וואס זענט איהר א בעקער? א קצב? א שפייזהענדלער? וואסערע נאטור-זאכען האט איר, וואס איר פרייט זיך אזוי שטארק?

— אויב אזוי — זאגט ר' לייזער'ל, — וועל איך אייך די מעשה צעלייגען אויף קליינגעלד, וועט איהר פערשטעהן, אז פאר מיר איז דאס א גרויסע ישועה אנאויפריכטעניש!

—ווי איר ווייסט, בין איך געבענטשט געווארען מיט פינף טעכטער, און ווי זאגט איהר: פינף טעכטער איז נישט קיין געלעכטער. איהר קענט דאך מיינע טעכטער. זיי זענען, דארפט איהר ווייסען, נישט קיין היינטיגע, די יונגסטע האט דאך שוין „געוואלטשעט" מיט ניקאלאיען...

האב איך עס א ביסעל נחת פון מיי-טעכטערלעך, דעם נחת ווינש איך נישט מיין ערגסטען שונא. איך האב דען א שטוב? ווער האט א שטוב, ווער? מיין שטוב איז א שניידעריי א הוטען-געשעפט. א פערפומעריי, א זאקען-פאבריק — א גהנים האב איך. נישט קיין שטוב...

די טעג אז איך האב געלייענט אין דער צייטונג אז מ'וועט קענען בעצאהלען די שטייערען אין נאטור, איז מיר אראב אשטיין פון הארצען. ענדלעך וועט איז מיין שטוב ווערען אויס שניידעריי, אויס הוטען-געשעפט. אויס פערפומעריע, אויס זאקען פאבריק,—א סוף וועט עס נעמען.

איך קום אהיים, דערצעהל איך מיין ווייב די בשורה און לייען איבער די צייטונג, אז מ'וועט קענען צאהלען די שטייערען אין נאטור, ציהט זי מיט די פלייצעס, זי פערשטעהט נישט מיט וואס מ'עסט דאס.

— וואס הייסט — פרעגט זי—שטייערען אין נאטור?

— וואס פאדשטעהסטו נישט?—האב

מעז טאר נישט שוויגען.

די קארטען און דאמינא-שפיעל, איבערהויפט ביי דער יוגענד, איז געווארען א מגפה.

עלטערע און יונגערע, אפילו קינדער כמעט מיט נאאיווע פנימ'לעך, סוחרים און ארבעטער, גימנאזיסטען און אנגעשטעלטע און וועמען איהר ווילט נור— אבער וואס אנ'אמת, איצט שוין אלע געוועזענע — פערקאכטע, פערשוויצטע און פערשמאיעטע, פראקען זיי אין קארטען און קלאפען מיט די דאמינא-ביינער גאנצע טעג און גאנצע נעכט. אומעטום, כמעט אין אלע געזעלשאפטען, פערשפילענדיג זייער בעסטע צייט, זייערע לעצטע האפנונגען און אויך זייער לעצטען גראשען, אמאל אנ'אייגענעם, אמאהל א געבארגטען, ווייל קיין אנדער ברירה כדי ווייטער צו „שכיר'ן" איז שוין נישטא.

עס איז אפשר נישט קיין פראבלעם פאר קיין ארטיקעל, חעט ווער זאגען, עס איז א טיפע טראגעדיע. א טראגעדיע א'געזעלשאפטליכע מיט כל'ערליי דראמאטישע מאמענטען. און ווילט איהר קען גאר דער קארטען, אדער דאמינא-שפילער זיין א העלד. ער וויל נישט „שכור'ן", אבער ער מוז. די צייט די איצטיגע טרייבט איהם דערצו. די לעבענס-בעדינגונגען, די ווירטשאפטליכע קאניוקטור, אויפזיכטסלאזינקייט און האפנונג'סלאזיגקייט. ניטשא צו וואס זיך צו נעמען, נישטא ביי וואס צו פערדינען, נישטא וואו צו ארבייטען — איז חי געלעבט ביים קארטען טישעל, ביי די דאמינא ביינ'לעך, אין פערגעסען זיך, פערגעסען די צרות און די דאגות, פער'תכליעווען די ביטערע צייט.

און נישט נאר אין ראדאם איז דאך אזוי. ס'איז א מכת-מדינה. אדרבה, פאהרט אריין קיין קעלץ וועט איהר עהנליכעס טרעפען, און אויך אין דער אומגעגענד. אמת, אז נישט אין אזא מאסשטאב, אבער די ערשיינונג אן און פאר זיך איז דא — און דאס איז דאך דאס מאסגעבענדסטע.

איך האלט אבער אזא מין טראכטען פאר געפעהרליך דאס איז דער מסוכנדיגסטער דעטערמיניזם, דאס איז דער דעטערמיניזם, וועלכער תרג'ט אפ יעדען ווילען, יעדען פרווו צו וועלען ענדערען די לאגע. דאס איז דער געדאנקען-גאנג פון מלאך-המות, פון א מלאך, וועלכער וויל טויטען דאס לעצטע ביסעל מוט, דאס לעבטע ביסעל פראמיטעאוסישע העזות.

קיינער לייקענט נישט אינ'ם פאקטאר פון די שווערע בעדינגונגען. קייגער לייקענט אויך נישט אין זייער גרויסען כח — אבער אפילו א פערברענטער מארקיסט וועט היינט מודה זיין, אז די מאטעריעלע תנאים זענען נישט די איין און איינציגע גורמים אין לעבען און אז דער מענשליכער ווילען שפילט קיין ראל נישט.

און דעריבער, אויב דער מענשליכער ווילען שפילט יא וועלכע ס'אין ראל, — זאל זיין די ראל פון א רעגולאטאר אויף די וועגען פון חכרה, פון ביטערע מוז — טאר מען נישט מצדיק זיין די שרעקליכע פערווירונג ביי דער יוגענט, מען טאר נישט צופיעל מלמד זכות זיין אויף איהר.

אנדערש וועט מען דערפיהרען דערצו, אז דער קארטען און דאמינע-שפילער וועט ווירקליך זעהן אין זיך א העלד, א העלר פון זיין צייט, צוליעבן שווייגען פון דער געזעלשאפט, צוליעבן טאלערירען איהם צופיעל, צוליבען געבען איהם אנ'ארט, אין יעדען פעראיין, צוליעבן ערמעגליכען דאס צוקומען צו איהם נייע חברים צום קארטען אין דאמינע-שכרות, זעהט ער זיך שוין סיי ווי אלס א זעלכער און קוקט מיט גאוה ארום זיך. א קליינגקייט, א העלד פון זיין צייט!

און די מגפה דערווייל פערשפרייט זיך, ווי א פעסט. ווי א צרעת עפערשפרייט זי זיך אומעטום, אין אלע וויגקעלעך, אויפן גאנצען קערפער פון דער יוגענט, גארנישט טראכטען, גארנישט וועלען, צו גארנישט שטרעבען — עס ווערט אנ'אידעע, א קולט קארטען און דאמינא שפיל—וויי צו אונז, אז דאס איז היינט די פאעזיע פון אונזער לעבען. געווען א צייט, אז אזא איינער האט נאך אמאל גענומען א ביכעל אין דער האנד, צו גאר באין ברירה גענומען א ספר אין האנד — און דאס איז געווען זיין פאעזיע, היינט קוקט ער אויף אלע אנדערע, ווי אויף בטלנים, אדרבא, פרובירט מיט אזעלכען א שמועס טון ער איז זיכער, אז זיין התנהגות איז די ריכטיגסטע און, אז אלע אנדערע דארפען זיך אויך אזוי פיהרען.

וואס זאל די געזעלשאפט טוהן?

אויפהערען קוים כל מצדיק את הדין צו זיין. אויפהערען מלמד זכות צו זיין אויף דער דאזיגער ערשיינונג. עס איז נישט קיין פראגע פון זיין אין פרינציפ געגען אזעלכע פערוויילונגען און איך בין דער לעצטער צו פרעדיגען אסקעטיזם. אבער קוים האט דאס שפיעלען אנגענומען די פארם פון א מגפה, ארומכאפענדיג דעם גרויסען טייל פון דער יוגענד און אפטויטענדיג זייערע לעצטע האפנונגען און ווילען, מוז מען גיהן אויפ'ן וועג פון דער צווייטער עקסטרעמיטעט: בעקעמפען מיט אלע מיטלען אט דאס קארטען און דאמינא-שפילען.

ווי נאר ווער ס'האט נאר א דעה צו זאגען, זאל ער מיט די הארבסטע מיטלען מלחמה האלטען מיט דער דאזיגער ערשיינונג. מיט שטעלען די דיאגנאסטיק פון דער קרענק וועלען מיר נישט געהאלפען ווערען. און נישט מיט קיין פאליאטיוועו, מיט'ן שורש דארף מען די קרענק בעמיהען זיך ארויסצורייסען, מיט די ווארצלען אהן רחמנות.

די יודישע געזעלשאפט טאר נישט רוהען, ביז דאס וועט דערגרייכט ווערען. דערביי דארף מען קיינעם נישט נושא פנים זיין.

אנדערש וועט די יודישע געזעלשאפט נישט האבען קיין נאכוואוקס. עס וועט אויפוואקסען א ווילדער ווילכלאזער דור פון קארטען-שדים, וועלכער וועט שפעטער, ווען ער וועט עלטער ווערען, נישט קענענדיג פעסט שטיין אויף די וואקעלדיגע פיס אומפאלען ביים ערשטען ווינט.

ל. ג.

איך איהר געגעבען צו פערשטעהן. — אז דער סעקוועסטראטאר קומט מאכען א זאיענטשע גיט מען איהם אנשטאט געלט—א „נאטירליכע זאך".

— וואס הייסט דאס א „נאטירליכע זאך?". — האט זי אלץ נישט פארשטאנען.

— אידענע, וואס די ביזט—בין איך שוין געווארען אין כעס—א נאטירליכע זאך. למשל, א ווייב, דו ביזט א „נאטירלעכע" זאך. אינזערע פינף בוגרות'ן זענען אויך „נאטירליכע אכ:ן" — פערשטאנען?

און ווי איך טענה אזוי איין מיט מיין ווייב וועגען „נאטור-וויסענשאפט" עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין —אנו טרעפט ווער? דער סעקוועסטראטאר.

זאג איך צו איהם: „ברוכים הבאים" ברוך הבא — — שוין לאנג נישט געזעהן זיך, וואס מאכט מען? זיצט.

ער איז געקומען-ערקלערט ער מיר מאכען א זאיענטשע אויף א זאלעגלי פאראטעק „זבראטאזוי"

איצט האב איך דיר ערגעץ אנדערש האב איך מיר געטראכט. איך האב מיך דערמאנט אין דער צייטונג, וואו עס שטייט בפירוש, אז מען קען צאהלען שטייערען אין נאטור. זאג איך צו אים אזוי:

—פאניע פריץ לעבזן. פיעניאנזע ניעמאם. יא פלאצען וו'נאטורזשע".

—„צא?—שטעלט ער אויף מיר אן א פאר אויגען—צא זנאטשי"?

—שוויגער! זייט מוחל, שוויגער!—האב איך מיין שוויגער פארגעשטעלט פאר דעם סעקוועסטראטאר - פראשען! יא פלאצען וו'גאטוזשע".

—טשי פאן זוואריאוואל?—גיט ער מעשה עשו א קלאפ אין טיש אריין.

—פאני פריץ לעבען-טו איך איהם די זאך „טלומאטשען" — „פשעטשעש„ זאג איך „סטאי וו'גאזעטשע"!

—צא סטאי? אי גדזיע סטאי?—ווערט ער אנגעצונדען ווי אנ'הברלה.

ציי איך ארויס א צייטונג פון דער קעשענע און ווייז איהם, אז דער מיניסטער האט ערלויבט צו בעצאהלען „וו'נאטוזשע" און דאס גיב איך איהם א „נאטירלעכע" שוויגער אלס א קאנטא אויף מיין זאלעגלי „פאראטעק אבראטאווי"...

איז עס דאך אבער א גוי אנ'עקשן, האט ער זיך איינגעשפארט; ער נעמט נישט „וו'גאטוזשע"..

– נו – האב איך מיר געטראכט, – דו נעמסט נישט וועט א אנדערער נעמען. האב איך א זארג! וועט קומען א סעקוועסטראטאר וועגען אבראטאווי וועל איך איהם געבען וו'נאטוזשע — די שוויגער.

וועט קומען א סעקוועסטראטאר מאכען א זאיענטשע אויף דאכאדאווי, וועל איך איהם געבען „וונאטוזשע" — מיין עלטסטע בוגרת.

וועט קומען א סעקוועסטראטאר הערגען „מיעשקאניאווע" וועל איך איהם געבען „וו'נאטוזשע"—א צווייטען „אנטיק". איינציגוויין... איינציגוויין... וועל איך כסדר צאהלען „וו'נאטוזשע" ביז כ'וועל פטר'ן די שוויגער מיט מיין ביסעל „דעפעקטע סחורה".

און אלץ צוליב וועמען? אלץ צוליב דעם מיניסטער, צוליב דעם מיניסטער וועט נישט זיין אין שטוב קיין פערפומעריע-מאגאזין און נישט קיין פארבעריי. איך וועל מיר האבען א ליכטיג לעבען און דאס איז אלץ א דאנק דעם מיניסטער, וואס הייסט בעצאהלען פאדאטקעס „וו'נאטוזשע".

—נו, איצט פארשטייט איהר שוין — האט ר' לייזער פערענדיגט — פארוואס איך בענטש אזוי דעם מיניסטער? איי, איי, אזא אומגעריכטע ישועה — משיח'ן זאל ער אנטקעגענגעהן—דער מיניסטער!..

י. אב—נעק.

א, כבוד אייך הערן פראפעסארען!

אין איהר באריכט פון „שלאכט-פעלד" בעת די עקסצעסען פון די האפערדיגע יונגע אקאדעמישע כוליגאנעס אין קראקאווער און ווארשעווער אוניווערסיטעט. האט די ענדעקישע „גאזעטא ווארשאווסקא" מיט טריאומף און מיט שטאלץ איבערגעגעבען, אז אינדערצייט ווען די יונגע האבען זיך געמאכט לוסטיג, געשלאגען זייערע קאלעגען די יודישע סטודענטען, און געשלעפט פון די אודיטאריעס די יודישע סטודענטקעס, זענען די פראפעסארען ווייטער רוהיג געזעסען אין די אודיטאריעס און פארגעזעצט מיט א רוהיגען געמיט די לעקציעס; זעהט, הייסט עס, אדרבא, וואסערע רוהיגע לעהרער מיר האבען, וואסערע קאלטע נערווען זיי בעזיצען.

בייסענד שרייבט וועגען דער דאזיגער אויפפירונג פון די דערציהער פון יונגען דור דעפ. גרינבוים אין „נ. ס.":

„מיר ווייסען, אז די ווידערשפעניגע האט מען ארויסגעווארפען מיט געוואלט אז עס איז דערגאנגען ביז שלאגען, אז מען האט נישט געשוינט קיין פרויען; און צו דאס אלץ האבען זיך רוהיג צוגעקוקט די פראפעסארען, וועלכע האבען אין זעלבען טאג געהאט פארלעזונגען וועגען עטיק פון רעכט, וועגען דער הערשאפט פון רעכט אין לעבען פון דער מענשהייט, וועגען דעם פרינציפ: רעכט איז העכער פאר קראפט! זיי האבען נישט געפרואווט בערוהיגען זייערע צעיושעטע צוהערער, וואס באפאלען מחנות-ווייז איינצעלנע יודישע אקאדעמיקער, זיי האבען נישט אינטערווענירט לטובת די געשלאגענע און באליידיגטע; זיי האבען רוהיג געווארט ביז מען וועט די טעראריזירטע ארויסווארפען, כדי זיי זאלען קענען ווייטער פירען די לעקציעס.

א, כבוד אייך, איהר הערען פראפעסארען פון רעכט, וואס איהר קענט רוהיג זיין עדות, ווי דאס רעכט ווערט צעבראכען, ווי די מענשליכע ווירדע ווערט געטראטען, און איהר האט נישט קיין דרייסטקייט צו נעמען אין שוץ געגען א מחנה פויסט-העלדען אפילו א יודיש מיידעל, וועלכע וויל הערען אייערע פארטראגען! און אפשר איז דאס נישט קיין מאנגעל אין דרייסטקייט, אפשר איז דאס נאר א בעווייז, אז איהר זייט מסכים מיט אייערע צוהערער, וועלכע, אויסנוצענדיג זייערע איבערגעוויכט אין צאהל, שאפען זיי רעכט מיט דער פויסט און מיט שטעקענס אויף די פוילישע הויכשולען, רעכט וואס איז כותר אונזער קאנסטיטוציע און די הויכע טראדיציעס פון דער פוילישער טאלעראנץ, וועלכע איהר שטרייכט אונטער אזוי אפט אין אייערע לעקציעס.

די פארטראגען, וועלכע זענען איבערגעריסען געווארען דורכן ארויסווארפען די יודען, זענען רוהיג פארטגעזעצט געווארען, ווען עס איז שוין נישט געבליבען קיין איין יוד; קיין איין פראפעסאר האט נישט געפונען פאר פאסיג ארויסצוגעהן פון דעם זאל אלס צייכען פון פראטעסט, קיין איינציגער; דאס באשטעטיגט די „גאזעטא ווארשאווסקא" און איהר קען מען גלויבען.

וואס דארף מען שוין וויסען וועגען נייע פאטענטען?

הגם עס איז נאך צייט 6 וואכען אויף אויסצוקויפען פאטענטען, פונדעסטוועגען איז וויכטיג שוין איצט צו וויסען פיעל זאכען, וועלכע מען מוז שוין איצט ערלעדיגען. אין געגענטייל וועט מען האבען פערלוסטען.

איידער מיר וועלען דא אויסרעכענען, וואס מען דארף שוין וויסען וועגען פאטענטען אויפ'ן יאהר 1932 וועלען מיר ברענגען דעם נייעם אקולניק פון פינאנץ-מיניסטעריום.

מיט עטליכע טעג צוריק האט דאס פינאנץ-מיניסטעריום צוגעשיקט א אקולניק צו אלע שטייער-אמטען, אז מען זאל שוין מאכען די געהעריגע פארברייטונגען וועגען פאטענטען צום נייעם יאהר 1932.

פון דעם 1-טען נאוועמבער איז אין גאנץ פוילען אויסגעקלעבט געווארען פלאקאטען, אז מען הויבט שוין אן צו פערקויפען פאטענטען און רעגיסטראציע קארטען. צו די אפיציעלע פרייזען פון פאטענטען דארף מען צורעכענען א צוגאב פון 10 פראצענט פאר'ן סקארב 30 פראצענט פאר די קאמונאלע אינסטיטוציעס און מאגיסטראט און א בעזונדערען צושלאג פאר די האנדעלס און אינדוסטרי-קאמערען אין פוילען. מיר מאכען אויפמערקזאם, אז היי יאהר וועט מען דעם אפצאהל פאר די האנדעלס-קאמערען צורעכענען צו די פאטענטען אין גאנץ פוילען.

אין נייעם אקולניק פון פינאנץ-מיניסטעריום ווערען נישט פארגעזעהן קיין שום צאהלונגס-ערלייכטערונגען ביים אויסקויפען די פאטענטען, ביז'ן 1-טען סטיטשען 1932 דארפען שוין אלע האבען פאטענטען, ווער עס וועט האנדלען דעם 2-טען סטיטשען אהן פאטענט, וועט ווערען בעשטראפט מיט געלד 3 מאהל אזוי פיל, וויפיל עס בעטרעפט דער פאטענט.

די סוחרים, וואס ווילען פון נייאהר אן ענדערען זייערע האנדעלס-פאטענטען אויף קלענערע, למשל פון צווייטער קאטעגאריע אויף דריטע, אדער ווער עס וויל פארקלענערען פון א דריטע אויף א פערטע קאטעגאריע, מוז זיך אויך ווענדען וועגען דעם צום אוזשאנד סקארבאווי ביז'ן 15-טען גרודזיען.

עס זענען פאראן א סך סוחרים, וועלכע האבען ביז איצט געהאט פאטענטען פון 2-טער קאטעגאריע אויף זייער האנדעל פון האלב הורט דעטייל-געשעפט אדער אויף טייערע סחורות, איצט ווילען זיי פארקלענערען זייערע געשעפטען אויף דריטע קאטעגאריע, ווייל זיי שאפען אפ דעם פארקויף פון הורט, די סוחרים, וואס וועלען זיך נישט ווענדען, מיט א ביטע צום אוזשאנד סקארבאווי און מעלדען, אז זיי ווילען פון ניי יאהר אן פארקלענערען זייערע אונטערנעמונגען, וועט מען הייסען ווייטער ארויסנעמען די זעלבע פאטענטען וואס ביז איצט.

נישט בעשערט קיין נחת...

„אויפ'ן מערב-פראנט קיין נייעס" אין קינא „שוויט".

2

עס איז דעריבער קיין וואונדער נישט וואס דער רעמארק פילם איז פערבאטען געווארען אין דייטשלאנד און עסטרייך, ווייל די דייטשע יונקערס זעהענדיג ביי די ווייטערדיגע סצענע, ווי סאלדאטען וואלגערן זיך אין שמוץ און בלוט, ליגען אין ווערים און גריזשען צופוילטע קארטאפעל. ווי די אדערן אויף זייערע פנימער זענען געשוואלען, ווי זיי ציטערן, שרייען און ווערען צוריסען פון גראנאטען — אט דאמאלס האבען זיי געוויס אנגעהויבען פאגראמירען די קינאס. איבערבענדיג אין היטלערישע געשרייען: ניין; דאס ווילען מיר נישט זעהען, אנשטאט צו קנאקען מיט הארמאטען, זאל אונזער העלד קנאקען גאר אומפלייט... און אנשטאט בלומען, זאלען פאלען גראנאטען מיט שטינקבאמבעס, ניין! מיר ווילען נישט זעהען אונזער נידערלאגע, מיר ווילען נישט זעהען בלויז די שמוציגע זייט פון קריעג און פערגעסען, אז עס זענען אויך געווען מאמענטען ערהאבענע, העראאישע, זיגרייכע...

און דער אמת איז, אז עס איז דער גרעסטער מאראלישער נצחון, וועלכען די נאציאנאליסטען אין דייטשלאנד האבען ביז איצט ערגרייכט. ווען מען האט קאפיטולירט פאר דעם טעראר, אז מען זאל דעם פילם פערבאטען און עס האט אויך קאפיטולירט דער לאקארנא מיניסטער קורציוס. דאס איז א קלאסישע ערשיינונג.

רעמארקן איז נישט בעשערט געווען צו דערלעבען נחת פון זיין ווערק. אז דייטשלאנד זאל זיך איינמאל פאר אלעמאל אויסהיילען פון דער קרענק, מיט וועלכער ווילהעלם דער צווייטער האט זיי אנגעשטעקט.

„עס וועט פאר דיר נוצליך זיין, מיין זוהן, צו געדענקען שטענדיג דאס וואס מיך האט געלערנט דאס לעבען; אז דאס לעצטע ווארט אין דער געשיכטע האט דאך נישט דער שווערד, נאר די מאכט פון דער אידעע, וועלכע איז פיעל שטארקער איידער די שווערד".

אזוי האט געשריבען אין זיין צוואה אויפן אינזעל העלענא נאפאלעאן דער גרעסטער פון אלע דיקטאטארען. דער וואס האט געהאט אזא גרויסע סוגעסטיווע מאכט אויף מענשען און דער וואס האט אין זיין קורצען לעבען געוואונען אזוי פיעל גרויסע שלאכטען. אבער די קליינע נאפאלעאנס און די אלע, וואס גלויבען אין זייער וואונדער-קראפט (ווי: סטאלין, מוסאליני, היטלער וכהנה) פעראכטען דעם גייסט, זיי גלויבען צו רעגירען מיט דער וועלט בלויז דורך שניידיגע בעפעהלען און מיליטערישע פעראָרדנונגען.

און מערקווירדיג: זעהענדיג דעם עפילאג פון רעמארקס-פילם, ווי דער דייטשער פראנט ווערט אויפגעלעזט און די סאלדאטען, וואס קעהרען זיך צוריק אהיים, דערזעהן פאר זיך ווי עפיס איינגעוועהנליכעס, ווי עפיס גאנץ נייעס פרידליכע דערפער, פעלדער מיט תבואה און ארבייטענדע מענשען, — עפענען זיי ברייט די אויגען, ווילען מיטלאכען, מיטפרעהען זיך, אבער זייערע גלידער זענען ווי געלעמט און זייערע הערצער פערשטיינערט, דער וועג פון טויט צום לעבען איז שווער, שמערצליך. די סאלדאטען דאכט זיך, ווי הינטער זיי מארשירען די טויטע און זיי אליין מארשירען שווער, מיט ברוגזע פנימער און מיט שטומפזיניגע געפיהלען. פיער יאהר נאכאנאנד האבען זיי אבגעלעבט אין א גאנץ בעזונדערער וועלט, אבגעשלאסען ארומגערינגעלט פון טויט און פעראייניגט דורך טרייע קאמעראדשאפט און

מ. קאר.

פאר'ן בית-דין של מעלה

א פאלק'ס-מעשה'לע

2

זענען אזוי אוועק יאהרען. ר' דוד'ל האט זיך פונקט אזוי געפיהרט, ווי זיין טאטע אין דאס שטעדטעל האט איהם געבענטשט פאר זיין צדקה און מעשים טובים. איינער נאר, וואס איז געווען אונצופריעדען, איז געווען דער רב. ער האט נישט פערגעסען יענע מעשה און זיך ניט געקאנט שעקען, וואס ער האט נישט געווונען קיין געלד ביים נייעם שוחט און נאך מעהר האט איהם פערדראסען, וואס דאס שטעטעל האלט ר' דוד'ל שוחט פאר א גרעסערען למדן פאר איהם און אין איהם מעהר נוהג-כבוד, ווי איהם, דעם רב.

האט דער רב נישט אויפגעהערט צו טראכטען עצות מיט תחבולות, ווי אזוי ער זאל דעם ר' דוד'ל מאכען אויס שוחט. דער רב איז נישט געווען קיין נאר, האט ער אין תחילת גענומען בעארבייטען עטליכע ראשי-הקהל, זיי דערצעהלט, אז עפעס לעצטענ'ס געפעלען איהם נישט ר' דוד'לס חלפים. ס'איז עפעס נישט ווי אמאל. בכלומר'ש האט ער זיי געגעבען צו פערשטעהן, אז דאס איז דערפאר, וואס ער, ר' דוד'ל, איז צופיעל פערטוהן אין לערנען, טהוט ער ווייניג אין זיין אומנות.

— איך רעד נישט, חלילה, אויף ר' דוד'לען — האט דער רב זיך פערענטפערט — ער איז טאקע א גרויסער למדן, און טאקע דאס איז נישט קיין גרויסע מעלה, וואס דער קאפ זיינער איז מעהר פערנומען מיט'ן פערענטפערען א הארבען מהרש"א, ווי מיט אנשטעלען א גוטען חלף.

אזוי האט דער רב גערעדט מיט יענע ראשי-הקהל, וואס זענען געווען חסידושע פרומע יודען, וועלכע האבען שוין אויך אנגעהויבען קוועטשען מיט די פלייצעס, אז דער רב איז אפשר גערעכט. גאר אנדערש אבער האט שוין דער רב גערעדט מיט יענע צוויי מנהיגים פון שטעטעל, וואס האבען ליב געהאט פון יעדער זאך אפצולעקען א ביינדעל. מיט זיי האט ער גערעדט אפענע דיבורים און זיי אויפגעהעצט:

— וואס איז דער יחוס מיט איהם? וואס, ער האט געקויפט ס'שטעטעל? געווארען שוחט אהן א פרוטה, און גארנישט. נישט איך, און נישט איהר האט עפעס נהנה געווען. און נאך דערצו האלט ער זיך אזוי אין גרויסען, גלייך ער וואלט געווען דער אייגציגער מנהיג אין שטעטעל און מיר זיינע אונטערטעניגע.

— נו, וואס זאגט איהר, רב, איז די עצה? — האבען יענע צוויי געפרעגט.

— מיין עצה איז מען זאל אויפנעמען נאך א שוחט. דאס שטעטעל ווערט גרעסער, וועט דער תירוץ זיין, און ער קאן אליין נישט אזויפיל נאדאנזשען. מילא, די רעשט, ווייסט איהר דאך שוין, וואס וועט זיין. אז פון נייעם שוחט וועלען מיר עפעס האבען — דאס איז דאך געוויס.

די עצה איז געפעלען און ביסלעכווייז האט מען גענומען איינרעדען דאס שטעטעל, אז מ'ברויך אויפנעמען נאך א שוחט. דוד'ל אליין איז אויך בעשטאנען. ער האט געטראכט ביי זיך: אפשר טאקע גלייכער נאך א שוחט. א קשיא, אפשר קאן איך טאקע נישט אזויפיל נאדאנזשען. ס'איז דאך עפעס כשרות, ביי וואס מען דארף זיין אזוי גזהר. צוליב זיין גרויס יראת שמים און גרויס עניוות איז ער נאך צופרידען געווען, וואס שטעטעל וועט זיין נאך כשר'ער און ער אליין וועט אויך נישט נכשל ווערען ביי אזוי פיל יאגען זיך. א קשיא אויף א מעשה. מ'איז דאך נאר א מענש.

אז מ'האט אויפגענומען א נייעם שוחט איז נאך דעם רב ווייניג געווען און ער האט' געזוכט אלע ווענט איינגאנצען מטור צו ווערען פון ר' דוד'לען. אנומעלט איז דער רב געגאנגען מיט יענע צוויי שטאדט-מנהיגים אין שחט-הויז אריין, זיי האבען זיך צוגעקוקט, ווי ר' דוד'ל שעכט און פלוצלינג — א געשטעבעטעריי, א גענומענע לעריי צולויפט זיך איבער'ן גאנצען שחט-הויז. אז ביי' דוד'לען ציטערען די הענד און, אז דער רב זאגט, אז על פי דין טאר ער מעהר קיין שוחט ניט זיין.

מחמת גרויס דרך-ארץ צו ר' דוד'לען רעדט מען דאס נישט הויך, נאר מען שושקעט זיך הינטער זיינע פלייצעס. ר' דוד'ל בעמערקט נישט, זיצט און לערנט בייטאג און ביינאכט, האלט אין איין שלייפען און פוצען די חלפים. יעדען טאג, איידער ער געהט אין שחט-הויז אריין, געהט ער זיך טובל'ען אין טייך הינטער'ן שטעטעל. דערנאך זאגט ער א ספעציעלע תפלה, אז זיין שחיטה זאל זיין כשר וישר, ווי די קרבנות אויפ'ן מזבח. כאטש היינט נעמט ער צוליב'ן נייעם שוחט א קלענערע שכירות, גיט ער ווייטער צדקה, מינערט גארנישט פון זיין גאב. ער פערקלענערט נאר זיינע שטוב-הוצאות און זיינע בני-בית קוועלען זיך שטארק מיט זייער איינקומעניש, אזוי, אז מ'לעבט דארט כמעט אין דחקות, קיינער ווייסט אבער נישט און ס'איז אלץ דארט בכבוד. דאס הויז זייט'ס איז ווייטער אפען פאר ארימעלייט און ווער עס קומט דארט אריין א הונגעריגער געהט ער ארויס זאט און בעקליידט.

איינמאל, ס'איז געווען אין א שבת, ר' דוד'ל שטעהט אין בית-המדרש אויפ'ן מזרח-וואנט פערהילט אין טלית און איז שטארק פערטיפט אין א שווערען רמב"ם, ס'איז פונקט נאך קריאת-התורה — הערט ער ווי דער שמש רופט אויס כהאי לישנא:

— מ'איז מכריז ומודיע בידיעת הרב, אז רב דוד'ל שוחט טאר מעהר קיין שוחט נישט זיין, ווייל עס ציטערען איהם די הענד און קהל איז מחויב אויפצונעמען נאך א שוחט אויף זיין ארט.

ווערט אין בית-המדרש א טומעל. א געשריי, א גערודער. ר' דוד'ל האט א גרויסען צער, וואס נעמט זיך פאר איהם אן. אבער דא איילט דער רב אויף דעם בעלעמער און רופט בכבודו ובעצמו אליין אויס:

— מיר וועט קיינער קיין דעה נישט זאגען. איך בין מוסר ומודיע, אז ר' דוד'לס שחיטה איז נבלה וטריפה, די הענד ציטערן איהם און ער טאר מעהר נישט שחט'ען, איך בין געווען צוזאמען מיט די פרנסים ר' קאפעל און ר' זלמן אין שחט-הויז און מיר אלע האבען בפירוש געזעהן ווי די הענד ציטערן איהם.

ווערט אין בית-המדרש נאך א גרעסערער רעש. מען קלאפט אין די שטענ-

---

געמיינזאמען שיקזאל. יעצט צושיידען זיך די קאמעראדען. דער פראנט איז אויפגעלעזט. וואס זאל יעדער פון זיי איצט אנפאנגען אין לעבען? וועלען זיי געפינען צוריק דעם וועג צו דער ציווילער וועלט?

ארויסגעהענדיג פון קינא „שוויס“ אונטער'ן דאזיגען איינדרוק, האט אין מיינע אויערען געקלינגען די רירענדע רעדע, וועלכע ס'האט ערשט נישט לאנג געהאלטען דער כינעזישער פארשטעהער אין זשענעווע ד"ר שע. וועגען שלום וועגען ענטוואפנונג, וועגען א פרידליכען צוזאמענלעבען צווישען פעלקער; וועגען א ווירטשאפטליכע סאנאציע, וואס מוז זיין געשטיצט אויף אן אויפריכטיגער אינטערנאציאנאלער סאלידאריטעט, און דא שטעהען די „מלאכים פון שלום“ און קוקען זיך רוהיג צו, צו די יאפאנער, וועלכע פערכאפען שטיקער פון זייער לאנד און רויבען אוועק זייער ערד!

„וויסען זאלט איהר — האט ד"ר שע געדונערט — איהר פארשטעהער פון דער אייראפעאישער ציוויליזאציע; אויב איהר וועט די יאפאנער נישט צווינגען אוועק-צונעמען זייער מיליטער פון אונזער לאנד, וועט דער גאנצער ווייטער מזרח זיך איבערצייגען אין אייער שוואכקייט און איהר אליין וועט מוזען זיך אבזאגען פון אלע אייערע חלומות וועגען שלום און ענטוואפנונג!...

אבער דער נאאיווער כינעזישער פארשטעהער האט אינגאנצען פערגעסען, אז דאס האט מען אמאל, אין די אלטע פארמלחמה'דיגע יאהרען, זיך געשראקען פאר דער אגיטאציע פון שלום-פרעדיגער, וואס האבען געוואלט מיאוס מאכען דעם ענין פון מלחמה. דעמאלט האט מען געזוכט אידעען, געגישטערט אין די ביכלעך, זיך בעגייסטערט פאר לאזונגען פון וועלט-פרידען. היינט איז מען לחלוטין זעהר ווייט פון אנטימיליטאריזם; מען האט דער מענשהייט איינגעאימפט א גאנץ שפארע דאזע פון מיליטאריזם; פעלקער-בונד, קעלאג-פאקט, ענטוואפנונגס-פראיעקטען פון פערשידענע פירמעס. עס זענען שוין פערהארסטעוועט געווארען צעהנדליגער רעמארק'ס מלחמה-ביכער, אבער די וועלט שרעקט זיך שוין מעהר נישט פאר אט די אלע פאציפיסטישע שטרעמונגען.

„לויתן בחכה הועלה. מה יעשו דגי הרקק.“—אויב דער לויתן איז געפאנגען וואס קאנען שוין די בלאטע-פישלעך טוהן?...

אלענפאלס. רעמארקן איז נישט בעשערט קיין נחת!...

„אויפן מערב נישטא קיין נייעס“. פאר די לעצטע צעהן יאהר איז עס געווען א שוידערהאפטער ליגען, איצט קאן עס ווערען א פאראל'ע פון ערלעזונג. זאל עס געהן ווי עס געהט. צי ס'איז גוט צי ס'איז שלעכט, אבי עס זאל נישט געמעלדעט ווערען קיין „נייעס“. מענשען בענקען בעבע נאך אביסעל פערענדערונג, אומוואנדלונג, איבערראשונג, סענסאציע. אבער די „נייעס“ פון מערב און פון אלע אנדערע וועלט-טיילען זענען מיר מוחל, לחלוטין מוחל!...

י. פרידמאן.

(ענדע).

דערס און מען תארפט זלוולים אויפ׳ן רב און יענע דאזארעס, אז זיי מיינען געלד. אויך אויף דער ווייבערישער גאלעריע טוט זיך חושך. דארט איז גראד געווען ר׳ דוד׳לס ווייב, האט זי געהערט דאס אויסרופען, האט זי פאר גרויס חרפה געמאכט א חלש. אז סהאט געדויערט העכער א שעה, ביז מ׳האט זי דערמונטערט.

דאס בית-מדרש האט זיך געהויבען אין די לופטען. ס׳איז געווען אזא שטורעם און געטומעל, אז מען איז שיער נישט טויב געווארען. מענשען האבען געהויבען די פויסטען און ס׳האט נישט קיין סך געפעהלט, אז מען זאל זיך שלאגען און איינער זאל דעם צווייטען ממית׳ן. דא האט אבער נעראטעוועט דאס וואס ר׳ דוד׳ל אליין איז ארויפגעשפרונגען אויפ׳ן בעלעמער, א קלאפ געטון אין טיש און אויסגערופען:

— רבותי, בערוהיגט אייך. דער רב און יענע צוויי דאזארעס זענען גערעכט. איך טאר מעהר קיין שוחט נישט זיין און נאך היינט ביינאכט ברענג איך ארויף אין קהל-שטיבעל מיינע חלפים און לייג אוועק דאס שחיטות. אויב מיין שחיטה איז נבלה וטריפה, האב איך דאך מאכיל טרפות געווען מער ווייסט ווי לאנג, על כן דארף איך נאך ארויסנעמען א תשובה און איך בעט ביי אייך עדה קדושה, איהר זאלט מיר מוחל זיין און מיר געבען א תיקון.

דערביי האט ר׳ דוד׳ל אויפגעבראכען אין א גרויס געוויין און דאס גאנצע בית-מדרש האט מיט איהם מיטגעוויינט.

יענעם שבת איז שוין ר׳ דוד׳ל נישט ארויסגעטרעטען פון בית-מדרש, האט מתפלל געווען א גאנצע טאג און ווי נאר ס׳איז צוגעפאלען די נאכט און ס׳האבען זיך בעוויזען שטערען אויפ׳ן הימעל, איז ר׳ דוד׳ל געגאנגען אהיים. גענומען די חלפים און זיי ארויפגעטראגען אין קהל-שטיבעל און גלייך פון דארט איז ער אוועק צו-פוס קיין שידלאוויצע.

אזוי ווי ער האט איבערגעטרעטען די שוועל, איז איהם דער שידלאווצער צדיק אקעגענגעגאנגען און זיך אנגערופען צו איהם.

—כ׳ווייס שוין אלץ. האב גערולד און טאל נישט אראפ ביי דיר, כ׳פערשטעה. כ׳פיהל דיינע בזיונות, אבער נישט נפזארגס. כ׳זעה, האסט אויף מיר תרעומות, וואס כ׳האב דיך געהייסען ווערען שוחט, אבער איך האב מיך נישט טועה געווען. ווען די וואלסט געווארען רב, וואלסטו אויך געווען אזוי, ווי יענער רב ביי דיר אין שטעטעל. זעהסט שוין, אז מ׳קאן זיין רב און דערצו אויך א בעל-עבירה. דער עיקר, האב נישט קיין שברת הלב.

—אבער, הייליגער רבי — האט זיך ר׳ דוד׳ל געוואלגערט אויף דער ערד — גיט מיר א תשובה. איך האב דאך יודען מאכיל-טריפות געווען. אפשר איז דער רב פארט גערעכט. אפשר ציטערן מיר פארט די הענט?

—ניין, ס׳איז נישט אמת. דו האסט נישט מאכיל-טרפות געווען. דיין שחיטה איז כשר. פון דיין שחיטה מעג אפילו משיח עסען. נישט דיינע הענד ציטערען, נאר די נשמה פון יענעם רב ציטערט און זי וועט ארומשפרינגען אין עולם התהו. פאהר אהיים און ווארט אזוי לאנג, ביז כ׳וועל דיר מודיע זיין.

—אפשר זאל איך זיין נע ונד אין דער וועלט — כ׳דארף דאך זוכען פרנסה פאר מיין ווייב און קינדער — האט ר׳ דוד׳ל געפרעגט און טרעהרען זענען איהם געשטאנען אין די אויגען.

— ניין, פאהר נישט אין ערגיץ. נאר אהיים. זיץ און ווארט. ס׳וועט לאנג נישט געדוירען.

ר׳ דוד׳ל איז צו-פוס אהיים און זיך אוועקגעזעצט אין בית-מדרש לערנען און דאווענען און איז פון דארט נישט ארויס א טריט. אויף זיין פרוי און קינדער האבען זיך מרחם געווען גוטע מענשען פון שטעדטעל און זיי ברוחק מפרנס געווען.

דערווייל האט דער רב מיט זיינע אונטערהעלפער. די צוויי פרנסים, געארבייט מפשים און געכון, וואס זיי האבען געוואלט. זיי האבען אויפגענומען נאך א שוחט און מ׳האט געפיהרט דאס שטעדטעל מיט תקיפות. דאס שטעדטעל האט געקריצט מיט די ציין און געשוויגען און געווארט, אז דער הימעל זאל זיך אננעמען די עולה און די בושה פון ר׳ דוד׳ל.

און שטעדטעל האט נישט געברויכט לאנג ווארטען. אין זעלבען יאהר זענען געשטארבען דער רב און די צוויי ראשי-הקהל, ר׳ זלמן און ר׳ קאפעל. די ארימעלייט האבען געזאגט, אז דאס האבען זיי פערשאלטען דעם רב מיט זיינע יועצ׳ים און אז נאר זייערע קללות האבען זיי געפיהרט אין קבר אריין. ווייל צוליב זיי האט ר׳ דוד׳ל אויפגעהערט זיי צו שפייזען און פון דעם טאג אן, וואס ר׳ דוד׳ל איז געווארען אויס שוחט, האבען זיי כסדר געהונגערט, ווייל ר׳ דוד׳ל אליין האט נישט געהאט מיט וואס זיך צו דערנעהרען.

דאס שטעטעל האט געזעהען, אז דאס איז א שטראף פון הימעל און מען האט גענומען שטארק רעדען, אז ר׳ דוד׳ל זאל ווערען צוריק שוחט. ר׳ דוד׳ל האט נישט געוואלט און אפילו געהאט גרויס עגמת-נפש, וואס דריי יודען זענען אוועק פון דער וועלט. ער האט אפילו נישט געגלויבט, אז דאס איז צוליב איהם. ער האט זיך געהאלטען פאר צו-קליין און נישטיג. אבער אז מענשען האבען אזוי געזאגט, האט עס איהם וועה געטוהן, אז ער זאל זיין חלילה וחס. דער גורם.

זייט דעמאלט איז אוועק א צייט און שטעדטעל האט אנגעהויבען טראכטען וועגען אויפנעמען א רב. האט מען עס פארגעלייגט ר׳ דוד׳לען. אבער ער האט צומאל נישט געוואלט הערען דערפון. ער איז נאך אלץ געזעסען בייטאג און ביינאכט אין בית-מדרש און מעהר ווי פון דארט ביז צום טייך צו טבילה איז ער נישט געגאנגען. אפילו אין זיין שטוב איז ער פון דעמאלט נישט געווען. ביז איינמאהל, ס׳איז געווען אין א פראסטען מיטוואך. איז געקומען אין זעלבען שטעדטעל דער שידלאווצער רב, ר׳ נתן דוד, וועמען דאס שטעדטעל האט אויפגענומען מיט גרויס כבוד און איהם איינגעארדענט ביים גרעסטען נגיד.

ר׳ דודל שוחט. הערענדיג אז דער שידלאווצער איז געקומען, האט פערשטאנען, אז עפיס חדשות וועט זיין, ער האט אבער געהאט געדולד און געווארט, ביז דער רבי וועט איהם אליין מודיע זיין, אזוי ווי ער האט איהם אמאל געהייסען.

(המשך קומט)

טאג-בוך פון א ראדאמער זעלבסטמערדער

נאכדעם ווי מיין פרוי האט מיך אבגעשניטען פון דער תליה האט דער ארויסגערופענער דאקטאר ביי מיר געארבייט כמעט א גאנצע נאכט ביז ער האט מיך צוריקגעברענגט צום לעבען. איך בין שוין געווען האלב טוידט. דער האלז איז מיר געווען געשוואלען און גענוג פערשטייפט, כ׳האב שוין געהאט פערלוירען דאס בעוואוסטזיין. ווען כ׳בלייב הענגען נאך אייניגע מינוט וואלט שוין גארנישט געהאלפען און ס׳וואלט שוין קיין שום אויסזיכט געווען מיך אבצוראטעווען. צו מיין אומגליק אבער האט דער קלאפ פון בענקעל, וואס כ׳האב אקעגעווארפען פון אונטער מיינע פיס, מיך פערראטען. דער הילכיגער קלאפ האט ווי א רוח געשפרענגט צוטראגען מיין פרוי, וועלכע האט איבערגעשניטען דעם שטריק און אזוי ארום אבגעיאגט דעם מלאך-המות. וועמען איך האב זיך פרייוויליג אבגעגעבען אין די הענד אריין, און אפשר וואלט איך פארט אויסגעהויכט די נשמה און פטור געווארען פון אלע צרות און חרפות, ווארום אראבפאלענדיג פון שטריק בין איך געווען שוין קאלט און פערגליווערט און ווען כ׳בלייב ליגען אזוי אהן רעטונג, וואלט שוין אויך גענוג געווען כ׳זאל צום ווייסטען לעבען זיך מעהר נישט אומקעהרען. האט אבער מיין פרוי נישט געקאנט בעשטעהן און ס׳האט איהר נישט געפאסט וואס מ׳וועט זאגען, אז איהר מאן האט זיך געהאנגען. און אפשר האט זי זיך געשראקען, אז מ׳וועט זיך דערוויסען, אז זי איז געווען מיין מלאך-המות און מענשען וועלען איהר נאכטייטלען מיט די פינגער און זי פערראכטען און אויסמיידען — האט זי זיך געכאפט און טעלעפאנירט נאך א דאקטאר, וועלכער האט ביי מיר געארבייט שעה׳ען לאנג ביז ער האט מיך אבגעראטעוועט.

ווען כ׳בין געקומען צו זיך און דערפיהלט, אז כ׳לעב שוין ווידער, האב איך זיך דערזעהן ליגען אין בעט, וואו ס׳זיצען נעבען מיר דער דאקטאר און מיין יונגסטע טאכטער. מיין פרוי האב איך שוין דאן נישט געזעהען. כ׳האב פערשטאנען מסתמא איז זי אנטלאפען אין איהר געהיימער ווילע אריין. זי האט מיך איבערגעגעבען אין די הענד פון דאקטאר און צוליב בושה איז זי אוועק. זי האט מורא געהאט אז נאכ׳ן אבראטעווען מיך זאל איך נישט ארויס מיט א עפענטליכען סקאנדאל אין די אויגען פון דאקטאר. יא, איך האב גוט געוויסט וואו זי איז פערשווינדען און איך האב גארנישט איבערגעפרעגט און וועגען איהר גארנישט דערמאנט און אנוועזענהייט פון דאקטאר.

ווען כ׳האב זיך געפיהלט בעסער האט דער דאקטער זיך געקליבען אוועקגעהען. איך האב זיך צו איהם געווענדעט מיט טרערען אין די אויגען און איהם געבעטען ער זאל קיינעם נישט דערצעהלען וועגען מיין זעלבסטמארד-פרוב היינטיגע נאכט. פאר איהם האב איך געזאגט, אז דעם פערצווייפעלטען שריט בין איך בעגאנגען צוליב מיין שלעכטע מאטעריעלע לאגע. ער האט מיר פערזיכערט, אז ער וועט דעם גאנצען פאל פערשוויגען און זיך געזעגנט מיט מיר ביים אוועקגעהן האט מיין טאכטער

צי אהן א קוויטש
קאָן מען זיך נישט בעגעהן?

שוין פון א נעהיטע צייט אָן איז אין ראדאָם איינגעפיהרט געוואָרען דער גרויסשטעדטישער מנהג אויסצורופען איבער די גאַסען בקול רם די נייעס פון טאָג. די צייטונגס-יונגלעך פערהילכען פשוט די גאסען אויסשרייענדיג פערשיידענע סענסאציעס, פּאַסירונגען און פערליפענישען. איינער וויל דעם צווייטען איבערשטייגען מיט זיין קול נגינה און פערשרייען זיין קאָנקורענס.

מילא וואָס קאָן מען האָבען פאַראיבעל אויף די אָרימע צייטונגס-יונגלעך, וואָס זענען אויסען נישט מעהר ווי צו פערקויפען א גרעסערע צאָהל עקזעמפלארען און פערדיענען מעהר א פאָר גראָשען. האָבען מיר טאַקע קיין טענות נישט פאַר וואָס זיי שרייען און רופען אויס מיט רעש די משונה'-דיגע נייעסען. עס געהט נישט אין דעם ווי אזוי זיי שרייען און טומלען, נאָר וואָס זיי שרייען און רופען אויס. עס געהט אין נוסח און אין דעם אינהאַלט פון די אויסגערופענע נייעסען. און טאַקע אין דעם זענען די צייטונגס-יונגלעך אמוועניגסטענס שולדיג. זיכער זענען פאַר דעם פעראנטוואָרטליך די יעניגע ה"ה, וואָס לערנען זיי אויס וועלכע פסוקים און מיטולען זיי זאָלען אויסשרייען איבער די גאַסען.

אַט למשל אזא פאקט.

פון שבת-אָן אין כמעט א גאנצע וואָך האָט מען אין ראדאָם געקאָנט הערען די יונגלעך, וואָס פערקויפען אין גאס פערשידענע ראַדאָמער פוילישע צייטונגען, ווי זיי שרייען און לאַרמען אויפ'ן העכסטען קול: „פּאָגראָם נא זשידאָוו וו'ווארשאַוויע!"

געהאַנדעלט האָט עס זיך וועגען די כוליגאַנישע ארויסטרעטונגען פון די ענדעקישע סטודענטען אין ווארשא, וועלכע זענען באַפאַלען די יודישע סטודענטען און זיי געשלאָגען מכות-רצח. נישט שוינענדיג אויך געוועהנליכע יודען אויף פערשידענע גאסען.

אמת, אז מ'האָט אריינגעקוקט אין די צייטונגען האָט מען דאָרט קיין פרעהליכע זאכען נישט געזעהען. ס'ווענדט זיך אבער ס'האָט געלייגט. כ'אין אויסער יעדען ספק, אז אויף יעדען אנשטענדיגען לעזער האָבען די מעשים תעתועים פון די ענדעקישע סטודענטען געמאכט א טרויעריגען איינדרוק. יעדער געטרייער און עהרליך-דענקענדער פאָלאק האָט געוויס געשטעמפעלט די קולטורעלע באַרבאַרען ס'איז אָבער א גרויסע צי אויף אלע פוילישע לעזער האָט עס געמאכט דעם זעלבען איינדרוק. איז יאָך געוועהן גענוג, אז די יעניגע לעזער, וואָס האָבען אָסען. אָדער בעהאַלטענערהייט סימפאַטיזירט מיט די ווילדע מעשים פון די כוליגאַנעס, אז זיי זאָלען זיך דערוויסען פון זייער „נחת" נאָכן איבערלייענען די „פרעהליכע" ידיעות. נאָך וואָס דער קוויטש פאַראויס?

צו וואָס איז נויטיג געוועהן די הילכיגע אויסגעשרייען אויף די ראַדאָמער גאסען „פּאָגראָם נא זשידאָוו"? צי, ס'זאָל מעהר רייצען און אויפהייטערען די מאסען דורכגעהער, אָדער צוליב דעם, אז מ'זאָל קויפען מעהר די צייטונגען? אויב דאָס לעצטע, האָט מען דען נישט געקאָנט אויסגעפונען אנדערע סענסאציאָנעלע אויסרופען און נישט דאָס וואָרט „פּאָגראָם נא זשידאָוו" וואָס קאָן ווירקען מעהר העצעריש. ווי פאַר רעקלאַמע-צוועקען? נאָך וואָס אריינשרייען אין די אויערען פון די מאסען אזעלכע אויסדריקען, וואָס קאָנען צווייטייטיג פערשטאַנען און אויסגעטייטשט ווערען.

געהען דאָך אויף די גאסען פערשידענע מענשען. א סך פון זיי לייענען יאָ צייטונגען און אסך נישט. הייסט צו-וואָס ארויסנעמען דוקא דאָס דראָסטישע דאָס מעהר העצ-ווירקענדיגע און פערטומלען דערמיט פריזענדמער מוחות? פעהלען דען אין ראדאָם אזעלכע ענדעקישע „גענאָסען" אין צו דען ברויך מען זיי אויפוועקען און אונטערגעבען מעהר חשק און מעהר מוטה?

זעהר נישט ריכטיג געטאָן מצד די היגע פוילישע רעדאקציעס, וואָס זיי האָבען נישט רעאַגירט אויף אזעלכע דראסטישע אויסרופען. נאָך מעהר איז פערדריסליך, וואָס פון איין זייט ווילען זיי צוציהען יודישע לעזער און פון דער אנדערע זייט טראָגען זיי איהם אונטער אזעלכע שרייענדיגע „בשורות טובות", וואָס שרעקען פשוט אָב יעדען יוד.

ווי בעזאָגט. זענען דאָ וועניג שולדיג די צייטונגס-יונגלעך. פעראנטוואָרטליך זענען אין דעם פאַל די רעדאקציעס, וועלכע הייסען, אז אין ראדאָם וואָהנט א גרעסערע יודישע בעפעלקערונג און דאָך ארויסשיקען די צייטונגס-יונגלעך מיט אזא געפילרער און טומעל הייסט אקצענטענטאַנצם מיט דער טענדענץ אָבצושרעקען דעם ראָזיגען כהייל בעפעלקערונג.

אויב מיר וועלען נישט וועלען חושד זיין, אז דעם דאָזיגען אויסרוף „פּאָגראָם נא זשידוב" האָט מען די צייטונגס-יונגלעך אויסגעלערנט אזוי שרייען כדי צו פאַראינטריגירען וואָס מעהר דורכגעהער צו קויפען צייטונגען, איז אָבער אלענפאלס שטאַרק פערדריסליך, וואָס די רעדאקציעס האָבען דאָס פערשווייגען און נישט רעאַגירט דערויף.

ניין. נישט פאָרזיכטיג פון זייער זייט.

אַראָבגעצויגען פון זיך א פינגערעל און עס דערלאַנגט איהם אַלס האָנאָראַר פאַר זיין נאכט-וויזיט. דער דאָקטאָר האָט זיך דערפון בעליידיגט און נישט געוואָלט צונעמען. ער האָט נאָך בעדויערט, וואָס ער האָט גראָד נישט ביי זיך קיין געלד. אנדערש, וואָלט ער מיר נאָך ארויסגעבאָרגט א געוויסע סומע.

ווען דער דאָקטאָר איז שוין געגאַנגען אוועק האָט זיך מיין טאָכטער צעוויינט און בעקומען ספּאַזמעס. זי האָט מיר ערקלערט, אז זי ווייסט גענוי פאַרוואָס כ'האָב זיך געוואָלט הענגען איך, אז זי האָט אונטערגעהערט דעם שאַרפען געשפרעך פריהער צווישען מיר און איהר מוטער. מיין טאָכטער איז מיר געפאַלען צו די פיס און אויסגעשריגען:

— טאַטעשי, זאָג מיר אויס דעם אמת. איז מיין מוטער א אויסגעלאַסענע ווי דו האָסט זי אָנגערופען, אז זי האָט א געליבטען מיט וועמען זי האָט בשותפות א געהיימע ווילע הינטער וואַרשע? זאָג מיר אַלעס. לאָמיך כאָטש וויסען וואָס פאַר א טראַגעדיע עס שפּיעלט זיך אָב צווישען די ווענד אין אונזער אזוי אויך צובראָכען און רואינירט הויז.

נאָך א לאַנג ראנגלעניש מיט זיך האָב איך ענדליך איהר אַלץ דערצעהלט צום סוף האָב איך זיך געווענדעט צו איהר אין געפרעגט.

—אפשר ווילסטו געהן צו דיין מאַמע. איך בין שוין נישט דער זעלבער וואָס אמאָהל. אַלץ איז צוליב דיין מוטער אונטערגעגאַנגען. כ'פערמאָג שוין היינט גאָרנישט. אַלץ איז געגאַנגען צום גרונד. פון מיין גאַנץ פערמעגענס איז מיר געבליבען נישט מעהר ווי דאָס ביסעל שטוב-זאכען. ביסט שוין נישט מעהר די אַמאָליגע רייכע טאָכטער. ס'איז מיר שוין אַלץ איינס. היי-ווי היינט, מאָרגען און איך וועל ווייטער בעגעהן זעלבסטמאָרד. איך האָב שוין מעהר קיין אָרט נישט אויף דער וועלט. דו קענסט געהן צו דיין מאַמע, אויב דו ווילסט. אויב האָסט זיך צוגעהערט צו אונזער געשפרעך. האָסטו געוויס געהערט ווי דיין מוטער האָט געזאָגט, אז כ'בין נישט זיכער, צי דו ביזט מיין ריכטיגע און לייבליכע טאָכטער. דיין מאַמע איז אויף דעם פעהיג געוועהן. אויב אזוי, וואָס קען עס מיך אַהרען ווען דו וועסט געהן צו דיין מאַמע. צו-וואָס זאָלסטו בלייבען ביי מיר, א פערמדען מענש און דערצו א רואינירטער, א צובראָכענער, וואָס איז גרייט יעדען טאָג צו מאַכען א סוף פון זיך. צו-וואָס זאָלסטו מיטליידען מיט מיר? געה טאַקע אהין! כ'וועל דיר ווייזען, וואו דיין מאַמע האָט איהר געהיימע ווילע,—

— ניין, כ'וועל נישט געהן צו מיין מוטער. איך פערלייקען זי אַלס מאַמע. מיט דיר וועל איך בלייבען. נישט אמת, דו ביזט יאָ מיין פאָטער. איך אזוי פיל פערדאָרבען גלויב איך נישט מיין מאַמע זאָל זיין, ניין, ס'איז נישט אמת. איך וויל מיט דיר בלייבען. פאַדיי הונגערען און ליידען און צוזאַמען זיין מיט דיר. פערטרייב מיך נישט פאָטער פון דיר, כ'וועל נישט געהן צו מיין מוטער. איך וועל זיך בעסער ערמאָרדען ווי דו האָסט געפּרובט טוהן.—

מיין טאָכטער האָט זיך איינגאַנצען געוואָרפען. נאָר אומצופאַלען פון אויפרייסלונג און ערשיטערונג. די אויגען זענען איהר געוואָרען ווי צוויי גרויסע גלעזער און די האָר אויפ'ן קאָפּ האָבען זיך איהר שטאַרר אויפגעשטעלט, מיט די לעצטע כחות האָט זי ווייטער גערעדט צו מיר:

— מיין ליבע צו דיר איז איז אונענדליך. אזוי ליבען קאָן מען נאָר א אמת'ן פאָטער. נאָר לאָז זיין ווי דו זאָגסט, אז מיין מאַמע האָט מיך געהאַט פון א צווייטען. וועל איך אייך פון דיר נישט אָפּטרעטען. דו האָסט מיר אזוי פיעל גוט'ס געטוהן, געזאָרגט און זיך מקריב געוועזען פאַר מיר אַלע יאָהרען מעהר פון מיין מוטער — דערפאַר וועל איך דיך יעצט נישט פערלאָזען אין דיין נויט. כ'וועל געהן ארבייטען און זיך טיילען מיט דיר. פון מיין מוטער וויל איך נישט וויסען. דאָס איז מיין חוב צו דיר. אויסער דעם קאָן איך שוין אָהן דיר נישט לעבען. איך קאָן נישט קיין צווייטען פאָטער, נאָר דיך. האָב רחמנות און טרייב מיך נישט אהין אין יענע ווילע פון שאַנד און שפּאָט.—

ביי די ווערטער איז זי געפאַלען אין אָהנמאַכט און איך האָב זי אפילו נישט געקענט ראַטעווען. כ'בין נאָך געלעגען אין בעט א פערשמאַכטער און זיך נישט געקאָנט ריהרען. אָבער על פי נס איז פּלוצלינג אָנגעקומען דער זעלבער דאָקטאָר פון ביינאַכט אין בעגלייטונג פון זיין פרוי און קינדער און דערזעהענדיג דעם חלשות-צושטאַנד פון מיין טאָכטער האָט ער איהר אָבגעמונטערט און נאָכהער ערקלערט דעם צוועק פון זיין צווייטען וויזיט ביי מיר.

(פאָרטזעצונג קומט.)

שענקט ווארימע וועש און קליידער פאר אָרימע קינדער

דער קאָמיטעט פון דער ערציהונג'ס-אנשטאלט „חנוך-ילדים" הויבט אָן די טעג אַ אקציע צוזאמלען אויפ'ן ווינ-טער וועש און קליידער פאר די אָרימע קינדער פון זעלבּען אנשטאלט. ס'איז דעריבּער אַ הייליגער חוב פון יעדען איינעם וואָס איז נאָר בכח צו שענקען אַ ביסעל ווארים אנטהועכץ פאר די דאָזיקע נאָקעדיגע קינדערלעך.

יעדעס יאָהר פיהרט דורך דער פרווי-ען-קאָמיטעט אזאַ אַקציע, וועלכע ווערט ווארים אינטערשטיצט. ס'איז דעריבּער צו האָפען, אַז אויך היי-יאָהר וועט זיך די ראַדאָמער יודישע בּעפעלקערונג גינסטיג אָבּרופען אויפ'ן דאָזיגען אַפּעל.

די צאָהל אומזיסטע מיטאָגען פון „עזרה" פערגרעסערט זיך כסדר

די אומזיסטע קוך, וואָס איז איינגע-אָרדענט געוואָרען אין „עזרה" ווייזט זיך ארויס אַלץ מעהר פאר אַ נויטווענ-דיגע זאַך. פון 300 מיטאָגען איז איצט די צאָהל פערגרעסערט געוואָרען אויף 400 אין עס זעהט זיך פאָר נאָך אַ שטארקערע פרעקווענץ.

ווי מיר האָבּען שוין מיטגעטיילט איז די קוך געעפענט געוואָרען פון קאָמי-טעט צו העלפען די ארבּייטסלאָזע, וועל-כער האָט סובּווענציאָנירט 200 מיטאָגען און שפייז פּראָדוקטען. דאָס איבּריגע גיעט די „עזרה".

זי האט זיך נישט געקענט ווייטער אזוי מוטשען, האט זי געוואלט זיך שיידען מיט דער וועלט.

אכצעהן-יעהריג מיידעל געוואָלט בּעגעהן זעלבּסטמאָרד, ווייל זי האָט ווייטער נישט געקענט לעבּען אין נויט און אין הונגער.

מען גיעט אונז איבּער וועגען אַ טרויעריגען פאל וואָס האָט שיער נישט פּאַסירט די טעג אין ראדאם.

אַ יונג מיידעל האָט אַליין געוואָלט מאַכען אַ סוף צו איהר לעבּען. געלעבּט אַ סך יאָהרען אין דחקות און אין הונגער צוזאַמען מיט איהר אַלטע און קראַנקע מוטער און ווען דאָס מעסער איז שוין צוגעקומען בּיז צום האַלז, ווען עס איז שוין געווען אזוי שלעכט נישט צום איבּערטראָגען האָט דאָס בּלוט-יונגע מיידעל זיך געוואָלט שיידען מיט דער וועלט דורך אַ שוידערליכען זעלבּס-טמאָרד.

אויף איינער פון די ראדאמער גאַסן האָט געוואוינט די פאַמיליע ה. אַ אַלטע מאַמע מיט 3 קינדער און 1 יונגעל. דער טאַטע פון דער דאָזיגער משפחה לעבּט שוין נישט אַ לענגערע פאָר יאָהר.

מיט יאָהרען צוריק זענען די ה.'ס געווען נגידים. צוריק מיט אַ צייט האָט אָנגעהויבּען דער דאָזיגער פאַמיליע שלעכט צו ווערען. דער טאַטע איז אָבּגעשטאָרבּען. דאָס געשעפט האָט דער קריזיס בּעגראָבּען און מאַמע מיט די קינדער האָבּען פאַמעליך אָנגעהויבּען הונגערען.

מען האָט געהונגערט, אָבּער קיינעם נישט דערצעהלט, מען האָט געלעבּט אין גרויס דחקות. דאָס איז אָבּער גע-וועז פאר יעדען פערבּאָרגען.

ג. איז געווען אַ שעהן מיידעל און עס האָט זיך אין איהר פערליבּט אַ בחור. דער יונגערמאַן פלעגט זעהר אָפט אריי-קומען צו דער פאַמיליע ה. און צוקוקען זיך ווי דער הונגער טאַ-טשעט די אָבּגעשוואַכטע גופים פון דער אַלטיטשקער מאַמען און איהרע 3 קינ-דערלעך.

דעם חתן פון פרל' ג. איז אויך נישט אזוי פויגעלדיג געגאַנגען. ער איז אָבּער געווען ערגיץ אַ אַנגעשטעלטער. ער האָט אַליין געהאַט בּדוחק פרנסה אין אויך אין אַ געוויסער מאָס געהאָל-פען זיין כלה מיט איהר פאַמיליע.

וואָס טהוט אָבּער דער גרויזאַמער גורל מיט דער הילף פון קריזיס? דער יונגערמאַן ווערט רעדוצירט פון זיין פּאָסטען. דער לעצטער אַזוי אויך זעהר שוואַכער פרנסה-קוואַל ווערט פער-שטאָפּט אין אַלע צוזאַמען הויבּען איצט אָן שרעקליך הונגערען.

דער יונגערמאַן האָט קרובים אין ארץ-ישראל. ער האָט אַהינגעשריבּען און זיי האָבּען איהם געשיקט אַ דרישה.

מען האָט איצט אָנגעהויבּען טראַכ-טען אַ עצה, וואָס עס איז דאָ צוטוהן. דער בּחור האָט געראַטען, אַז אמבּעס-טען וואָלט געווען, אַז די כלה זאָל מיט איהם מיטפאָהרען קיין ארץ-ישראל. דאָרט וועלן זיי צוזאַמען ארבּייטען, פערדינען און אויך קענען אינטערשטי-צען די היים.

דער דאָזיגער פּלאַן איז יעדען גע-פעלען געוואָרען. נאָך איין קליינינקייט האָט אָבּער געפעהלט: געלד אויף הו-צאות...

פעדגאַנגענעם שבת איז דער יונגער-מאַן געקומען צו די ה'. ס. אַ היים. מען האָט אָנגעהויבּען דעם ענין נאָכאַ-סאַהל איבּערצושמוסען און דער עולם האָט זיך אוועקגעזעצט וויינען. אין דער עולם האָט זיך אוועקגעזעצט וויינען. אין איין וועגס האָט מען אויך אָנגע-פּאַסט דעם טאָג, ווייל מען האָט נישט געהאַט וואָס אין מויל אריין צו נעמען.

פרל. ג. איז אַרויס פון דער שטוב און איז אַוועקגעגאַנגען צו איהר'ס אַ קרובה. דאָרט איז זי אָבּגעזעסען אַ פאָר שעה אין יאָמערליך געוויינט איבּער איהר שרעקליכען גורל.

דאָס מיידעל האָט, ווייזט אויס, שוין געהאַט אַ פּול הארץ. זי איז אין דער-מאָנטען הויז ארויף אויפ'ן באַלקאָן און זיך געוואָלט אַראָפּוואַרפען. די שטוב מענשען האָבּען דאָס אָבּער בּעצייטענס בּעמערקט און אָבּגעראַטעוועט דאָס מיידעל פון איהר פערצווייפעלטען שריט.

פון דער דראַמאַטישער סעקציע בּיים „אַרבּעטער-ווינקעל" אין ראַדאָם.

ווי מ'טיילט אונז מיט בּעניית די דראַמ. סעקציע בּיים ארבּעטער-ווינקעל אַ ענערגישע טעטיגקייט אויפ'ן קולטו-רעלען געבּיט. אין די נאָהנסטע טעג וועלען זיך אָנהויבּען סיסטעמאַטישע קורסען פאר די מיטגלידער פון קרייז פון: 1) דראַמאַטישע ליטעראַטור, (פאַרלעזונגען אין לעקציעס) 2) אויס-שפּראַך און דיאַלעקט 3) מימיק און פּאַנטאָמימיק 4) כאַראַקטעריזאַציע.

די דראַמ. סעקציע גרייט זיך אויפ-צופיהרען, אין משך פון ווינטער-סעזאָן, אַרייע פון די בּעסטע ליטעראַרישע ווערק פון: יודישע אין אייראָפּעישע שריפטשטעלער. צווישען אַנדערע וועט אין קורצען אויפגעפיהרט ווערען סטרינ-דבּערג'ס פאַמיליען פּראָבּלעם „דער פאַטער" לייוויקס „גולם" פּרץ'ס „בּיינאַכט אויפ'ן אַלטען מאַרק" מאיר הערץ'ס „אין שטורם".

כדי צו געבּען די מעגליכקייט אַלע ליבּהאָבּער פון קולטור און קונסט, און אויך די וועלכע פיהלען זיך פעהיג אויפ'ן געבּיט פון דראַמאַטישער קונסט טעטיגקייט און ווילען אויספּרובּען זייערע כחות אין טאַלענט, קומען פאר אונטער די אויפזוכט פון אַ געניטען רעזשיסער פּראָבּע-עגזאַמענס אויף וועלכע מ'קאָן זיך פערשרייבּען יעדען טאָג אין סעקרעטאַריאַט פון דראַמ. סעקציע אויף דער שפּאַציר גאַס פון 8 בּיז 10 אָוונט.

די אַנערקענטע אַלס פעהיגע ווערען אָנגענומען אַלס מיטגלידער, און זענען בּערעכטיגט בּיי אַ מינימאַלען וואָכען-מיטגלידס-אָבּצאָהל בּעטייליגען זיך אויף די אויבּען-דערמאָנטע קורסען.

אימפּאָזאַנטע פייערונגען לכבוד פוילענס אונאָבּהענגיגקייט אין ראַדאָם.

היינטיגען מיטוואָך איז אין ראדאָם ווי אין גאַנץ פוילען געפייערט געוואָ-רען דער 13-ער יאָהר-טאָג פון פוי-לען'ס אונאָבּהענגיגקייט. דער טאָג איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ יום-טוב, אין וועלכען עס האָבּען זיך בּעטייליגט אַלע בּירגער פון לאַנד.

גאָר אימפּאָזאַנט איז אויסגעפאַלען די פייערונג אין ראדאָם. שוין דינסטאָג בּיינאַכט האָבּען מאַרשירט אָרקעסטרעס און די פערשידענאַרטיגע אילומינאַצ-יעס האָבּען בּעלויכטען די שטאָדט. מיטוואָך אין דער פריה איז בּיי דער גאַרניזאָן-קירכע אויפ'ן פּלאַץ דריטער מאַי פאָרגעקומען אַ גראַנדיעזע דעפי-לאַדע, אין וועלכער ס'האָבּען אָנטייל גענומען מיליטער, שול-יוגענד און פער-שידענע אָרגאַניזאַציעס. ס'זענען געלעגט געוואָרען קרענץ אויפ'ן קבר פון אונ-בּעקאַנטען זעלנער און בּיים לעגיאָניס-טען-דענקמאָהל אין רינעק.

ס'איז אויך איינגעאָרדענט געוואָרען אַ אַקאַדעמיע אין טעאַטער „ראַזמאַי-טאָשטשי" אויף וועלכער ס'איז רעפע-רירט געוואָרען די בּעדייטונג פון דעם דאָזיגען היסטאָרישען טאָג. ווען פוילען איז בּעפרייט געוואָרען און אויסגעוואַק-סען צו אַ זעלבּסטשטענדיגע מלוכה.

אין דער שטאָדטישער שוהל איז לכבוד דעם יום-טוב פאָרגעקומען אַ גאָטעס-דיענסט. מעניני דיומא האָבּען גערעדט די רבנים קעסטענבּערג און טייטעלבּוים און דער חזן גרשון יאָפּע האָט געזונגען איינינע קאַפּיטלעך תהלים.

קעלצער אבטיילונג.

דער הילפ'ס-קאמיטעט פאר ארבייטסלאזע גרייט צ פראדוקטען אויף ווינטער.

אין צוזאמענהאנג מיט דער אונטער-גענומענער הילפ'ס-אקציע פון דער רע-גירונג פאר די ארבייטסלאזע, איז לעצטענס געגרינדעט געווארען אין קיעלץ, ווי אין אנדערע שטעדט, א ספעציעלער הילפ'ס-קאמיטעט פאר'ן גאנצען קיעלצער קייז.

היינטיגע וואך האט דער קאמיטעט דערהאלטען 13 וואגאן קארטאפעל, אלס ערשטער טראנספארט צראדוקטען, צו פערטיילען די ארבייטסלאזע. עס וועט אויך אנקומען א גרעסערע קוואנטום ברען-מאטעריאלען.

אויסער דעם וועט דער קאמיטעט איינארדנען אין אייניגע פונקטען פון דער שטאדט ביליגע-קיכען, וואס וועלען ארויסגעבען מיטאגען פאר אלע ארבייטסלאזע.

וויפיעל וועקסלען ווערען פראטעסטירט אין קעלץ?

לויט דער אפיציעלער סטאטיסטיק האט די צאהל פון פראטעסטירטע וועקסלען אין פערגאנגענעם חודש בעטראפען אין דער קיעלצער וואיע-וואדזטווע: 47 247 אויף דער סומע: 8,591,521. דערפון האט די שטאדט קיעלץ געשלאגען א „רעקארד” מיט דער גרעסטער צאהל; 6212 וועקסלען אויף א סומע פון 1,228 286 זל.

פארפאל אין בערלין מיט'ן פרעזעס פון דער פרעזעס פון דער קעלצער ציונ. ארג.

אין בערלין איז פאריגע וואך גע-שעהען א פאטאלער פארפאל מיט'ן אנ-געזעהענעם היגען סוחר, פרעזעס פון דער ציונ. ארג. ה' נחמי' קייזער.

ה' קייזער וויילט אין בערלין אין זיינע געשעפטליכע ענינים. פאריגען דאנערשטאג אין אווענד, זייענדיג אין זיין האטעל-צימער, איז ער צו צום פענסטער און געוואלט פערמאכען די אויבערשטע טייל. דאס פענסטער האט זיך דאן פלוצים אבגעריסען און ארויס-געפאלען אויף ה' קייזער, וועלכער איז נעווארען פערוואונדעט אין פנים.

דער קלאפ איז געווען אזא שווע-רער, אז ה'קייזער האט באלד געמוזט דורכמאכען א אפעראציע אין בערלין.

איין קריסט ערמארדעט דעם צווייטען צוליב נישט לאזען פאהרען אויף דער... קארוזעלע.

די בעשולדיגונג'ס באנק אין היגען קרייז-געריכט האט דעם 9 ד. ח. פער-נומען פיאטר וולאדארטשיק. דער איינ-וואוינער פון דעם דארף קאלינא היגער מיעכוב. ער איז בעשולדיגט געווארען אין אויפהערען א מארד איבער יאן סימפלאט, איינוואוינער פון דער שטאדט מיעחוב

די איינצעלהייטען פון דעם מארד זענען פאלגענדע:

דעם 15 יולי ה. י. איז אין דער שטאדט מיעחוב פארגעקומען אנ'עדפוסט זעלבסטפערשטענדליך דאס איז זיך ווי געוועהנליך צוזאמענגעפאהרען פון די ארומיגע דערפער א גרויסער עולם פוירען. צווישען זיי האט זיך אויך גע-פינען דער בעשולדיגטער 20-יעהריגער פיאטר וולאדארטשיק. דאס יונגווארג האט בעשלאסען אביסעל זיך צו פער-ווייליגען, און אזוי ווי די חברה זענען אויך געווען עפּהאס בגילופין האבען זיי זיך פרייליך א לאז געטוהן צו דער קארוזעלע, וועלכע האט זיך דאמאלס געפינען אין דער שטאדט. וולאדארטשיק איז דאן אין דער געזעלשאפט פון עטליכע חברים צוגעגאנגען צו דעם פאהרענדען סימפלאט און פון איהם חוצפה'ריג געפאדערט ער זאל איהם אבטרעטען זיין ארט. ווען סימפלאט האט איהם אבגעזאגט האט דער בעשול-דיגטער איהם געדראהט דאס ער וועט זיך שוין מיט איהם אברעכנען.

אזוי איז עס טאקי געשעהן. אין דעם מאמענט ווען סימפלאט האט פער-לאזט די קארוזעלע איז צו איהם האסטיג צוגעלאפען וולאדארטשיק און איהם אריינגעזעצט א שטילעט אין הארץ יענער איז בעגיסענדיג זיך מיט בלוט אנידערגעפאלען טויט אויפ'ן ארט. וולא-דארטשיק האט דאן אנגעהויבען אנטלוי-פען. מען האט איהם אבער באלד גע-כאפט אין איבערגעגעבען אין די הענד פון דער פאליציי

בשעת דעם פערהער האט ער זיך אין אלעם מודה געווען. צום בעשול-דיגונגס-אקט זענען אויך בייגעלעגט געווארען די זאכליכע בעווייזען און נעמליך, דער שטילעט און דאס פער-בלוטיגטע העמד פון בעשולדינטען.

די גאנצע צייט פון פראצעס האט זיך דער בעשולדיגטער פערהאלטען גאנצ רוהיג. ערשט ווען דאס ווארט האט גענימען דער פערטיידיגטער האט ער זיך צעוויינט.

נאך א לענגערער בעראטונג איז פארגעליינט געווארען דער אורטייל לויט וועלכען דער בעשולדיגטער איז פערמשפט געווארען אויף פיערטהאלבען יאהר אויסבעסערונגס-הויז. פערורעכנ-דיג איהם די שוין אבגעזעסענע צייט.

דעם זעהר מילדען אורטייל האט דאס געריכט מאטיווירט דערמיט וואס דער בעשולדיגטער איז נאך קיינמאל נישט געווען. בעשטראפט, און אויך צוליב דעם ווייל ער איז זיין טהאט בעגאנ-גען אין א מאמענט פון שטארקער אויפרעגונג.

רער בעשולריגטער האט בשעת אין פארליינען דעם אורטייל אויסגעבראכען אין א שטארק געוויין.

אויסטערלישע טראגעדיע פון א יוד. משפחה

פרוי אנטלויפט מיט א דייטשען וואיאזשאר און דערוויסט זיך, אז דאס איז איהר ברודער

א מערקווירדיגע ראמאנטישע געשיכ-טע האט זיך דא ניט לאנג אבגעשפיעלט אין א קעלצער יודישער משפחה.

דער אנהויב פון דער געשיכטע ציט זיך נאך פון די פארמלחמה'דיגע יאה-רען, ווען אויף א געוויסער נאך ניט ווייט פון מארק, איז געפונען געווארען א אונטערגעווארפען יודיש מיידעלע אין עלטער פון אנדערטהאלבען יאהר.

לעבען דעם מיידעלע איז געלעגען א צעטעלע פון פאלגענדען אינהאלט „די עלטערן פון דעם מיידעלע פאהרען ארויס קיין אויסלאנד מאכען א נייעם לעבען. זיי קאנען דאס קינד ניט מיט-נעמען מיט זיך און לאזען איהר איבער אויס'ן באַ־אַט פון גוטע מענטשען”.

דאס מיידעלע האט האט אדאפטירט די קעלצער קינדערלאזע משפחה ג. און פון דעם מיידעלע איז אויסגעוואק-סען א גערעטענע יורישע פריילין. חוץ דעם צעטעלע האט מען געפונען אויף איהר העלזעל א ברעלאקל און מיט דעם דאזיגען ברעלאק האט זיך די פריילין קיינמאהל נישט געשיידט.

מיט עטליכע יאהר צוריק האט זשעניע ג. חתונה געהאט מיט א עלטערען יודישען סוחר, פון שידוך איז זי אבער נישט געווען צופרידען. מיט א געוויסער צייט צוריק האט זי זיך בעקענט מיט א יונגען דייטשען וואיאזשאר, וועלכער פלעגט געשעפטליך אריינקומען צו זיי אין שטוב און האט זיך אין איהם פאר-ליבט. אויך דער וואיאזשאר ארטור ש—ר האט זיך אין איהר פערליבט און ער האט צוגערעדט די פרוי זי זאל מיט איהם אנטלויפען פון איהר מאן

זי האט איהם געפאלגט, ביידע זע-ארויסגעפאהרען קיין ווארשא און פון דארט האט די פרוי זיך געווענדעט שריפטליך צו איהר מאן ער זאל איהר אפגט'ן. דעם גט האט זי בעקומען און איז צוזאמען מיט איר געליבטען ארויסגעפאהרען קיין דייטשלאנד צו זיי-נע עלטערען.

די ערשטע צייט איז זי געווען גליק-ליך, נאר דא ניט לאנג האט פאסירט א שרעקליכע זאך, וועלכע האט אינ-גאנצען צובראכען איהר יונג לעבען.

ארטורס-מוטער האט לויט'ן ברעלא. קעל דערקאנט, אז דאס איז איהר טעכטערעל, וועלכע זי האט צוזאמען מיט איהר מאן אונטערגעווארפען אין קעלץ.

דערוויסענדיג זיך ביי איהר דעם אדרעס פון איהרע קעלצער עלטערען האט פרוי ש. אנגעשריבען צו זיי א בריוו און דערוואוסט זיך דעם טרוי-ריגען אמת, אז איהר זוהן האט חתונה געהאט מיט איהר טאכטער, וועלכע זי האט מיט יאהרען צוריק אונטערגעווארפען אין קעלץ. ווען זשעניע האט זיך דערוואוסט דעם גאנצען אמת, האט זי זיך אויס פערצווייפלונג פערסמט מיט ווערענאל, און ניט קוקענדיג אויף אלע בעמיהונגען פון דאקטוירים אפצוראטע-ווען איהר—איז זי געשטארבען.

די טעג האט די משפחה ג. בעקו-מען די ידיעה וועגען דעם טראגישען טויט פון זייער אדאפטירטער טאכטער

זי האט געזאגט „נביאות” און דערווייל צוגע'גנב'עט צוויי פינגערלעך.

די 20-יעהריגע אנא בארוס (סקלא-דאווא 14), איז געזעסען אין שטוב פערטראכט, פארוואס זי האט נישט ער-האלטען קיין בריעף פון איהר חתן, וואס דיענט אין מיליטער. אין דעם מא-מענט איז צו איהר אריינגעקומען א ציגיינערין און פארגעלייגט איהר ארויס-צוהעלפען מיט... קארטען-לייגען. קא-רוס איז דערויף איינגעגאנגען. די צי-גיינערין האט, פערשטעהט זיך, איהר געטרייסט. אז אינגיכען וועט אנקומען א בריעף פון חתן...

נאכ'ן אוועקגעהן פון דער ציגיינערין האט אננא קארוס בעמערקט, אז עס פעהלט איהם 2 גאלדענע פינגערלעך אין דער ווערט פון 100 זל. זי האט דערפון געמאלדען דער פאליציי.

Bata

ווייטערע פערקלענערונג פון די פרייזען

6.90

Modell 7815-61

ביי רענאנייטמער זענען פאר דאמען די דאַזיגע קאלאַשען אונענבעהרליך.

7.90

Modell 2861-01

גאנצע גומי-קינדער-שיך מיט ווארימער טריקאָ-פיטערונג און קאַמעס-קראגען.

29.90

Modell 9977-22

הויכער, שווארצער שנורשיך פון באָקס, שפיצען און האלב-שפיצען פאָרם מיט שטארקע לעדער-זוילען. עלעגאנטער פאסאָן צו בעקומען אין איינינע פרייטען.

בעקאנטמאכונג.

די געזעלשאפט „לינת הצדק“ מאכט בעקאנט די ראדאמער יודישער בעפעלקערונג, אז זונטאג דעם 6 דעצעמבער (גרודזיען) ל. י. ב. חנוכה 6 אזייגער אוונד קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאל (רווינסקא 1)

די ציהונג פון דער פאנטעז-לאָטעריע

איינגעאָרדענט דורך דער א. ד. געזעל.

דערביי ווערט געמאָלדען, אז די, וועלכע וועלען געניסען פון דער לאָטעריע און האָבען נאָך נישט איינגעצאָהלט פאר די בילעטען, אז זיי מוזען פאר אזעלכע איינצאָהלען אין לאָקאל פון דער געזעלשאפט שפעטסטענס ביז'ן 3 גרודזיען. אין געגענפאל וועלען זייערע בילעטען אנולירט ווערען.

גלייכצייטיג ווערט געמאָלדען, אז דער טערמין פון דער ציהונג איז שון א ענטגילטיגער.

מיט כבוד

פערוו. „לינת-הצדק“ ראדאָם.

Nareszcie

mamy też w Radomiu

znane w całym państwie wyroby

„SIGALINA”

króre można otrzymać we wszystkich sklepach spożywczo-kolonjalnych nabiałowych i składach aptecznych.

Jeneralnym przedstawicielem naszym na Radom

i Województwo Kieleckie

S. CHWAT, Radom Żeromskiego 39,

gdzie też został otwarty dla wygody naszych odbiorców

skład fabryczny naszych wyrobów.

Z poważaniem

ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE **K. SIGALINA**

WARSZAWA, Chłodna 29.

Biuro Prośb i Podań

p. f. **„PROLITEX“**

RADOM, WAŁOWA 5, oficyna 1-sze piętro.

ZAŁATWIA:

Sprawy paszportowe
Mieszkaniowe
Wszelkie Tłomaczenie
i inne.

Redaguje Podania:

Do Władz Sądowych
Skarbowych
Administracyjnych
i Wojskowych.

Windykacje należności w całej Polsce.

Informacje o zdolności kredytowej

Przepisywanie na maszynach.

Biuro czynne: od godz. 9-ej rano do 7-ej wieczór.

Kino-dźwiękowe „Czary“

היינט און קומענדע טעג

ווערט דעמאָנסטרירט דאָס שלאגער בילד

MAROKKO

Anons! Anons!

OD Wtorku

SEWILLA

MIASTO MIŁOSCI

z Ramon Nowarro

i Rene Adoree

Kino „Corso“ Rewja

היינט און די קומענדיגע טעג

ווערט דעמאָנסטרירט דאָס

בעריהמטע פילם-בילד

Grobowiec Miłości

אין די הויפט ראָלען:

מיא מאי קאָנראד ווייד א. א.

א חוץ דעם ווערט צוגעגעבען א לעבעדיגע רעוויע בעטייליגט פון גוטע ארטיסטישע כוחות

Redaktor CH. M. HERC

Druk Wyd. „Radomsko-Kielcer Leben“ Radom, Szwarlikowska 20